

ביחס לאיגודי האופוזיציה ההרסניים*. חל איסור על מדים וסמלים פוליטיים, ומנהיגי האופוזיציה הנאשמים במעשי-קשר או בפעולה הרסנית נתבעים לדין. כל אלה הן פעולות, שיש בכוח הממשלה כיום לעשותן. כיום בטוחה ממשלת סמטס מבפנים למדי, והיא מסוגלת לכוון את עיקר תשומת לבה לפעולות המלחמה באפריקה המזרחית והצפונית. חודש נובמבר 1940, שהתחיל בביקור של סמטס אל צבאו בחזית קניה ובפרישתו של הרצוג, משמש נקודת-מפנה בתולדות ממשלת-ימי-המלחמה של סמטס. המאמץ, שהיה מכוון עד אז להקמת צבא וציוודו ולנצחון בחזית הפנימית במולדת, הופנה עכשו מתוך הרגשת אמון בכוחות העצמיים, לנקודה העיקרית: להביא את כוחה של אפריקה הדרומית, שהושג זה עתה, אל קו החזית, למערכה בעד הנצחון. כיום שותפים בני אפריקה הדרומית להתקדמותן של מעצמות-הברית במדבר המערבי, ואילו בחזית קניה התחילו בהשתערות שעתידה להרוס את הקיסרות האיטלקית באפריקה המזרחית.

יצחק מֶהֶרְנִי

אִירָן בַּשְׁעָה זֹו

דפי העתונים נקודים עכשו המון שמות של ארצות וחבלים שונים, של ערים ונהרות, ויום-יום נוספים עליהם שמות חדשים. אולם ישנן ארצות, ישנם חבלים, ערים ונהרות, אשר שמותיהם טרם עברו מן האטלס אל עמודי העתון, ואף-על-פי-כן נודעת להם חשיבות רבה, ועתידיים הם למלא תפקיד גדול במאורעות הבאים. אחת הארצות האלה היא אִירָן.

ארץ זו שוכנת על גבולות רוסיה הסוביטית, תורכיה, עירק, הודו ואפגניסטן; היא ואפגניסטן הן הארצות היחידות במזרח הקרוב, אשר לא רק הכריזו על ניטרליות חמורה, אלא גם לא קשרו עצמן בשום חוזה עם הארצות הנלחמות.

הגרמנים באִירָן

על כן לא תפליאנו ההשערה, שטֶהֶרֶן היתה בזמן האחרון למרכז הפעולה הגרמנית במזרח הקרוב, — כשם שעיר זו היתה שנים אחדות לפני המלחמה המקום המענין ביותר להתבוננות אל התעמולה הבולשביסטית. אם עד המלחמה שימשו בירות, בגדד וקהיר כמרכזי פעולתם של הסוכנים הגרמנים במזרח הקרוב, ובהדרכת הקונסולים הגרמנים נרקמו מכאן, החל משנת 1935, כל מיני אינטריגות פוליטיות, נשלחו סוכנים ופוזרו עשרות-אלפים פונטים, הרי יש יסוד גמור להניח, שמראשית המלחמה קבע החלק העיקרי של הארגון הזה את מושבו באִירָן. האנשים האלה קשורים במחלקה המזרחית של מיניסטריון התעמולה, במחלקת הריגול של כוחות-הצבא הגרמנים, במחלקה המזרחית של מיניסטריון החוץ, ובגסטפו.

יסוד שעורים מיוחדים לתעמלנים בברלין, כריתת חוזה-מסחר, שליחת מומחים לבנית מסילות ברזל, שליחת מורים ומומחים לכלכלה, הפצת סרטים של קולנוע,

* הכוח הצבאי הראשון שנשלח לחזית אפריקה היה מורכב ברובו הגדול מדוברי האנגלית; ואולם כתגבורות שנשלחו אחרי כן היוו דוברי ההולנדית חלק גדול, ונשתקפה בזה התמורה החשובה שחלה במצב הדברים בתוך הארץ. — המערכת.

ולבסוף ביקוריהם האישיים של הד"ר שֶׁכְּט ושל בלדור פון שִׁיֶּרַח, – כל אלה אינם אלא חוליות בשרשרת הארוכה של שאיפותיו של היטלר.

עוד חדשיים לפני המלחמה מינה המיניסטריאון האירני לעבודות צבוריות ולהובלה חבורה שלמה של מהנדסים גרמנים לעבודה במסילות-הברזל הנבנות באירן, ונשלחו עשרות אחדות של מרצים גרמניים למכונים הטכניים הנתונים לפיקוחו של המיניסטריאון לתעשייה. סמוך לראשית המלחמה נמצאו באירן אלפים גרמנים, בערך, רובם – נושאי משרה ממשלתית או עובדים בעסקי-מסחר. 95% מהם נשמעים להוראות הגאולוגיטר שבמקום. הם מקיימים את כל החוקים הגרמניים, מחרימים את היהודים וממציאים אינפורמציה פוליטית ומסחרית למשרדו של הגאולוגיטר. סניף-התעמולה הגרמני מוציא ירחון בשפת אירן, מוקדש לקשרי המסחר והתרבות שבין גרמניה ואירן, וממציא אותו לכל המוסדות.

סוֹס שֶׁל שַׁחֲמַט

לפני שנה קבלו רוב עסקי המסחר באירן מכתבים וחוברות מגרמניה, הבאים להסביר, כי מכיון שדרך הים לאירן סגורה כיום, השלימה גרמניה את הכנותיה לדרך-עקיפין. כל הסחורות הגרמניות תשלחנה לרֶגֶנְשְׁבוּרְג (על הדנובה, במרחק של 40 קילומטר ממינכן), ומשם על פני הדנובה עד נמל גֶּלֶץ. מגלץ בים אל בטום; משם ברכבת, דרך של 500 קילומטר, עד בֶּקוּ, ומכאן לאחד הנמלים של אירן. אין להתפלא, שהרעיון בדבר דרך אלטרנטיבית מסחרית זו הועבר לעיון ולעיבוד אל המטה הראשי הגרמני, וכי עם התפתחות המאורעות בבלקנים מקבל הרעיון הזה מידת-מה של אקטואליות „אלטרנטיבית“. יכולים אנו לשער לנו מהלך מחשבה מעין זה: אם תורכיה תהיה ניטרלית ותחלת אינטרונציה של צבא הגרמנים בבלקנים, אפשר יהיה אולי להחזיקה בניטרליות גם לאחר זה, כשהצבא הגרמני יעבור בדרך-העקיפין האמורה ויכנס לפרס, בהסכמה של זו או בלעדיה*. מטרת חדירה זו תהיה לחולל מבוכה בעולם הערבי ולהשתער להתקפה על תעלת סואץ ובסיסי המלחמה הבריטיים, וגם להטיל חרדה בהודו. השאלה היסודית העולה בשעת תיכון התכנית הזאת, היא: היתן השלטון הסובייטי את המעבר דרך קוקוז? אכן עב-עגן כבד פרוש לפי שעה על שאלה זו, באשר אין איש יודע עד היכן הרחיקו כיום רוסיה הסובייטית וגרמניה במשחקן המתעתע, ומה יביא לנו יום-המחרת. ואולם אחרי כל מה שארע במשך השנתיים האחרונות קשה לך להיות בטוח, כי רוסיה לא תתן בשום פנים את רשות המעבר הזה. ומכאן נובע אותו מהלך הסוס השחמטי של גרמניה, מן הבלקנים לאירן, המענין אותנו במאמר הזה.

מה לומה בעורף

יומן ישן מלפני חצי יובל שנים. המחבר – סוכן גרמני, גְּרִיזִינְגֶּר שמו, חבר למשלחת האירנית של הקפיטן גִּידֶרְמֶיר.

קְרֶמֶן. – יום חמישי, 4/XI, 1915. אספנו תשעים רובים, וחמשים נקבל במשך שלושה ימים. אז יהיה כוחנו שווה לכוחו של שר-הפלך.

קְרֶמֶן, יום חמישי, 16/XII, 1915. כאן שינויים גדולים. הדימוקרטים, 300–400 איש, דרשו שהאנגלים והרוסים יצאו את העיר. הם תפסו את הטלגרף האנגלי...

* חוזה הברית הסער-אבדית שנכרתה בשנת 1934 בין תורכיה, אירן, עירק ואפגניסטן אינו מחייב את הצדדים החתומים עליו לבוא לעזרתו של איזה צד הנתקף מבחוץ.

אנחנו נחכה עד שהאנגלים יעזבו את העיר... זילר שתפס את הבנק ביזר הכנים לכיסו 15 אלף טומנים.

סופה של אותה שנה היה קשה למעצמות הברית. במערב בא הסיום העגום של הקרבות ליד לוס. התחילה יציאת הדרדנלים. הגרמנים כבשו את וילנה. בחזית האיטלקית לא רבה הנחמה. נפלה העיר מונסטיר. המצב בארם-נהרים, אחרי הקרב ליד קטסיפון, קשה ביותר. סוכנים גרמנים מציפים את אירן, אשר מקומה בערסן של הודו וארם-נהרים משהו לה חשיבות יתרה. תפקיד הסוכנים האלה להעלות באש את מעינות הנפט, לסכן את מצב הצבא הבריטי הנלחם בארם-נהרים, לעורר מרד בבלוג'יסטן ולמשוך צבא רוסי רב ככל האפשר לחזית קוקו; הם מזיינים את שבטי ההרים, מחוללים מרידות, מבצעים התנפלויות על מוסדות מעצמות הברית בשירז, קרמן וחמדן. שודדים בנקים אנגלים וסוכנים של אנגליה; מזיינים את נוריסטן ומציקים לגבולות הודו. באיזור קרמן הם שמים מחסום לצבא הרוסי שעמד לעבור לארם נהרים. אם כי אין לראות את פעולת הסוכנים הגרמנים כמוצלחת בכללה, מפני בחירת האנשים הגרועה. אף-על-פי-כן גרמו בשעתם טרדות מרובות, והדיוויזיה האנגלית, שנשלחה בראשית שנת 1915 לדרום פרס, עסוקה היתה יותר משנתים ימים בחיסול המהומות האלו. הספרות הבריטית הרשמית מציינת את הסכנה שנוצרה עקב פעולת הסוכנים הגרמנים באירן. משיכת חלק מן הצבא לכאן הפריעה לכל מיני תכניות בנקודות אסטרטגיות אחרות. רק במרס 1917, עם כיבוש בגדד, פחתה הסכנה הזאת.

אירן המודרנית

אירן יצאה מן המלחמה ההיא שסועה ומפורדת, וחבלים ממנה היו תפוסים בידי כובשי-חוק. עתה נשאה רעיון אחד בנפשה: להשתחרר מעול כל הזרים וליצור מדינה לאומית בלתי-תלויה ולבודד אותה להבא מן העולם כולו. בכוחו של משק אבטריקי. הוגה הרעיון הזה ומגשימו היה ריזא חן פחלווי. בשנה זו, בפברואר, מלאו עשרים שנה מן העת ההיא, שריזא חן, — שהיה אז קצין בריגדה של קוזקים פרסים, — נכנס בראש צבאותיו לטהרן, על מנת לקחת את הממשלה בידו ולפתוח דף חדש בתולדות העם הפרסי. ובאפריל שנה זו תמלאנה 15 שנה להכתרתו. הארץ אשר בה קשר את שמו לפני עשרים שנה היא גדולה פי 63 מארץ-ישראל לפי שטחה, ופי עשרה לפי מספר האוכלוסים. היא משתרעת על פני שטח השווה כמעט לשטח הארצות השייכות למדינות הציר והכבושות על ידן באירופה, אשר אוכלוסייהן — 200 מיליון איש.

דאגתו הראשונה של ריזא חן היתה להקים ממשלה מרכזית חזקה ולדכא את שאיפות ההתבדלות של השבטים הבודדים, אשר שימשו כל הימים בובות-משחק בידי הזרים ומקור מהומות מתמידות; הקנזרים, הבחטיארים, הלורים, הקורדים והאפגנים רוסנו במשך שנים אחדות ועברו לחיי-שלום.

תעודתו השניה היתה להכניס סדרים במסחר וליצור תקציב בריא. הדבר הוטל על עסקי-המונופולין של המדינה. סמוך לראשית המלחמה הזאת כבר היו באירן למעלה משלושים עסקי-מונופולין. ומהם העיקריים: המונופולין על סחר-היצוא של כותנה, של אופיום, פשתן, מרבדים, עור, אורז, ועל סחר היבוא של אבטומובילים, חלקי-מכונות וכיוצא באלו. תוצאת הפעולות האלה היתה, שאירן שילמה את כל חובותיה מבית ומחוץ והבריאה במידה רבה את מאזן סחר-החוק

שלה. סמוך לראשית המלחמה הזאת הגיע שויו של סחר-החוץ האירני ל-20 מיליון לירות (בשנת 1928 היה שויו רק 3 מיליונים לירות).

הדאגה השלישית של הממשלה היתה יצירת תעשיה עצמאית. התעשיה האירנית נתפתחה כולה על חשבון המדינה. הממשלה בונה בחי-חרושת בעצמה, או שהיא שותף מכריע בבניתם. במשך השנים השקיעה הממשלה 10 מיליונים פונטים בתעשיה ובערך שלושה מיליונים במשק החקלאי. בשנת 1939 כבר היו בארץ 22 בתי-חרושת לטכסטיל - ובהם יותר ממאה אלף נולים - מותקנים באמצעי הטכניקה החדשים ביותר. נוסדו מפעלי-משי גדולים, בתי-חרושת לסוכר המייצרים 300 אלף טונות בשנה, מחסני-בר ל-100,000 טונות, טחנות-אורז, בתי-חרושת למלט, לטה, ושנים-עשר בתי-חרושת לצמר.

מענין הדבר לציין, שהמספרים האלה, המבטאים את ההישגים הגדולים של אירן, דומים מאוד למספרים של ארץ-ישראל, הקטנה מאירן פי 63. סחר-החוץ של ארץ-ישראל בשנת 1939 הגיע ל-20 מיליון (אירן - 20 מיליון). ההשקעה בתעשיה - 12 מיליונים (כמו באירן). בחקלאות השקיעה ארץ-ישראל יותר מאירן. הכנסות הממשלה באירן הן גדולות ב-50% משל הכנסות ארץ-ישראל: בראשית המלחמה הוערך תקציב-ההכנסות של אירן בסך 12 מיליון (מלבד הכנסות הנפט), בעוד שהכנסותיה של ממשלת ארץ-ישראל היו 5 מיליונים לירות והכנסות המוסדות העבריים הלאומיים היו 3 מיליונים, וביחד - 8 מיליונים לירות.

ממשלת אירן קיבלה כ-20% מהכנסותיה מזכיון הנפט. זכיון זה היא חתיכה הערבה לחך" כל כובש. בשנת 1938 הגיע ייצור הנפט בעולם כולו ל-200 מיליון טונות, לאחר שהוכפל פי שלושה במשך 25 השנים האחרונות. ייצור הנפט בפרס הגיע ל-10 מיליונים טונות, כלומר ל-5% מכל הייצור בעולם, בעוד שלפני עשרים וחמש שנה לא הגיע הייצור אף ל-1/2 אחוז. על ערכו של הנפט האירני בחלק זה של העולם נוכל לעמוד מתוך העובדה, ששבעים וחמשה אחוזים מכל ייצור הנפט מופק באמריקה הצפונית והדרומית. אירן מייצרת נפט כמעט פי שנים מייצורו ברומניה ופי שנים וחצי מבעירק. הון חברת הנפט האנגלו-אירנית עולה ליותר מ-30 מיליון לירות. בשנת 1938 עלו הרווחים של החברה לסך 10% מיליון. ודמי הרווחים לממשלה בשנות 1936, 1937 ל-5 מיליונים לירות, בקירוב. על ההיקף הכביר של המפעל אפשר לדון לפי הצי אשר בידי החברה, המכיל 250 יחידות, ומהן 100 טנקרים, בני מיליון טונות בסך הכל (רבע מכל צי הטנקרים במשק-הים של בריטניה).

המגמה הרביעית בפעולת הממשלה היתה טיפוח הלאומיות באירן, פעולה שנתגשמה בד בבד עם החיקונים הכלכליים והפוליטיים בארץ. נוסדו בתי-ספר ואוניברסיטאות, ספריות ושיעורים למקצועות שונים, נבנתה תחנת-רדיו, נתארגנה תנועת צופים.

כסעף חמישי בפעולת הממשלה יש לראות את הקמת הצבא וכסעף ששי בנין מסילות ברזל.

מסילות הברזל

על מסילות-הברזל גאות אירן והשח שלה. 15% מתקציב המדינה מושקעים בבנייתן. בשנת 1939 נשלם בנין מסילת הברזל הטרנסאירנית, אשר ראשיתה בחופו הדרומי-מזרחי של הים הכספי ליד בְּנֶדְרֶשֶׁח וסופה בבְּנֶדְרֶשֶׁחנור אשר עם המפרץ הפרסי. בחירת הנמלים נקבעה מתוך השאיפה להתרחק ככל האפשר ממסילות

הברזל הזרות: בצפון – ממסילת הברזל של קוקו, ובדרום – ממסילות הברזל של הודו. בנין-המסילה עלה בסך 35 מיליונים לירות, והרי זה מפעל שגם כל מדינה אחרת היתה מתברכת בו. אולם למסחר ולהתפתחות הארץ הגיון משלהם, ולא תמיד הם ניתנים להקבע במסגרת של פוליטיקה התבדלותית. בטרם נשלמה מלאכת המסילה הטרנסאירנית, כבר קצבה הממשלה 11 מיליון לירות למפעל המכונה בשם „תכנית ארבע השנים“. לפי תכנית זו נחוץ היה לסלול שלוש מסילות חדשות, שארכן הכללי הוא יותר משלושת אלפים קילומטר. ואלו הן:

(א) מסילת טהרן-טבריו (1236 ק"מ), – קו המחבר מצד אחד את אירן עם רשת מסילות-הברזל הסוביטיות דרך ג'ולפה, ומצד שני הוא מקשר את הארץ באופן בלתי-אמצעי עם מסילת-הברזל התורכית (ארזורום), אשר תוארך ותגיע עד המסילה האירנית.

(ב) טהרן-יזד (1300 ק"מ).
(ג) משד-סמגן (920 ק"מ) וכן חיבור עם המסילה הטרנסאירנית בגרמזר. המסילה האחרונה תוארך ותמשך למזרחה של הארץ.

כיוון המסילה הראשונה מראה, כי בחירת בנד-רשח כנקודה מבודלת מאבדת את טעמה. נוצר קשר גמור עם רוסיה ותורכיה. המסילה השניה יש לה ערך פנימי בלבד. המסילה השלישית תקשר את אירן עם אפגניסטן (וכן עם רשת מסילות-הברזל של תורכסטן הסוביטית) ותשמש לפיתוחו של צפון הארץ. כקודם נעשה כל מה שאפשר כדי לעקוף את המגע עם הודו. המרחק ממסילת הברזל של הודו עד יזד, – הנקודה הקרובה ביותר אליה ברשת המשוערת של מסילות-הברזל האירניות, – למעלה מ-700 קילומטר.

אם כי הבניה לפי תכניות אלו כבר התחילה, יש יסוד גמור לשער כי הן לא תוגשמה בימי המלחמה, משום הקשיים הכספיים הגדולים אשר לממשלה כעת. המסילות שיש להביא בחשבון כעת הן, אפוא: (א) המסילה הטרנסאירנית; נקודתה הסופית לצד צפון בנד-רשח, או בנד-איגו, נמצאת במרחק של 300 ק"מ ממסילת-הברזל התורכסטנית; (ב) חלק ממסילת טהרן-טבריו; טבריו מתקשרת עם מסילת הברזל הקוקזית, וטהרן – עם קזוין. המרחק בין טבריו לקזוין – 400 ק"מ.

מגמותיה של רוסיה הסוביטית

תנועת הסוביטים בבלקנים העלתה על דעתם של כמה אנשים את המחשבה, שרוסיה תבקש להכניס שנויים גם בגבולותיה עם תורכיה, וכי ביחוד תרצה לקבל חזרה את נפות קרס וארדהן, מתוך אמתלה שהרפובליקה הסוביטית הארמנית זקוקה לשטח-מחיה. קרס, ארדהן ובטום, שהשתייכו לתורכיה העותומנית, נכבשו ממנה על ידי רוסיה בשנת 1878. על פי חוזה ברסט-ליטובסק החזירו הגרמנים את הערים האלה לתורכיה. בימי הכיבוש הבריטי של המקומות האלה מסרה אנגליה את קרס וארדהן לרפובליקה הארמנית, ואת בטום לרפובליקה הגרוזינית. בסתו, שנת 1920 נכבשו המקומות האלה על ידי תורכיה, ולפי החוזה עם רוסיה הסוביטית נשארו קרס וארדהן בידי תורכיה, ובטום הוחזרה לרוסיה.

רוסיה טרם הודיעה רשמית על חפצה לשנות את הגבולות, אולם לפי סימנים שונים יכולים אנו ללמוד, כי גבולותיה של הרפובליקה הארמנית נעשו „צרים“ לה. במשך שנים הכניע השלטון הסוביטי את התנועה הלאומית של הארמנים, הוציא להורג עשרות-עשרות מעסקני הארמנים וכוהני הדת שלהם ודיכא כל אות קל ביותר לתנועה חברתית בתוכם. והנה השנה נזכר השלטון הסוביטי פתאום, שהארמנים

מפוזרים על פני המזרח הקרוב, שדברי ימי סבלותיהם גדולים, וכי דת אחת מאחדת אותם. הממשלה הסובייטית השתמשה בהזדמנות של בחירות ראש הכהונה (הקתוליקוס), או יותר נכון, ארגנה את הבחירות האלה. — על מנת להקהיל באפריל ש.ז. ועידה ארמנית כללית, אשר אליה מתכנסים ארמנים מכל העולם כולו. בינתיים מתנהלת פעולה רוסית בתורכיה ובאירן בין הארמנים והקורדים ומסתמנת האפשרות להשלים בין שני העמים האלה, על יסוד הנהיגה לברית הסובייטים. פעולתה של רוסיה הסובייטית בצפונה של פרס היתה קלה תמיד מן הפעולה בתורכיה. עם כל מלחמתה של אירן לעצמאות משקית ופוליטית, הרי תלויה היא, בכל זאת, ביצוא חמרי הגלם שלה ותוצרתה החקלאית לרוסיה, ותלות זו וכן האיום הצבאי הקיים תמיד גרמו לכך, שלמעשה נמצא כל אזור החוף של הים הכספי בידי רוסיה. הדיג — הוא זכיון של ממשלת הסובייטים; כן אין רשות לפרס להחזיק צי בים הכספי. כל הפעולות הכספיות של הצפון עוברות דרך הבנק הממלכתי של ס.ס.ס.ר. בכל הערים למן טבריו עד בנדרשח שולטים מוסדות סובייטיים: מוסד הביטוח הממלכתי של רוסיה, החברה למכירת נפט, המחלקה לסחר-חוץ (ונשטורג), טרוסט הסוכר, החברה למכירת מכוניות חקלאיות וכו' וכו', ואין צריך לומר שקיימות קונסוליות סובייטיות. למעלה ממחצית פקידי המוסדות האלה הם סוכני הג.פ.או. ונתונים למרות הנהלת הג.פ.או של חבל אסיה התיכונה אשר בטשקנט, או במישרין למרותה של מוסקבה. כך, על כל פנים, היה המצב בתקופת שגשוגו של הקומינטרן. לאחר ששקע שמשו של הקומינטרן נצטמצמה פעולת המפלגה הבולשביית האירנית בעבודת ריגול, אך תכנית המפלגה רמזה לשאיפות רחוקות:

ביטול הזכויות וזכויות-הבכורה של סוכני המעצמות האימפריאליסטיות. הקמת רפובליקה פדרטיבית אשר תגן על עצמאותה ושלמותה של המדינה הפרסית מפני המעצמות האימפריאליסטיות, וביחוד מפני אנגליה. קביעת יחסי-ידידות עם עמי ס.ס.ס.ר. — מתן חופש גמור ועצמאות פנימית לאומות היושבות בחלקי-פרס השונים, עד כדי הבדלותם הגמורה מן המרכז. ואם עוד נוסף על כל אלה החרמת מקורות הנפט, ללא תשלום בעדם, תהיה תמונת הידידות הזאת עם אירן ברורה לנו כל צרכה.

אירן בימי המלחמה של עכשו

השגיאות ששגתה בריטניה בפעולותיה באירן בשנים האחרונות של המלחמה הקודמת הניעו את אירן לפנות עורף אליה. במשך עשרים השנים הבאות עושה אירן מאמצים כבירים להבריא את הארץ ולהקים חומה אטומה סביב לה. אולם הדבר האחרון לא הצליח בידה, כשם שלא הצליחו בכך עוד עשרות אומות אחרות קטנות או חלשות. הרעיון על יצירת משק אבטרכי נכשל, בעצם, עוד לפני תחילת המלחמה הזאת, וזו רק ביטלה אותו לחלוטין. אגב חתירה לעצמאות ומתוך רטט-האימה מפני בריטניה הגיע סחר-החוץ של אירן עד ל-35% עם הסובייטים, עד 30% עם גרמניה ורק עד 10% עם בריטניה. המספרים האלה הדגימו היטב, לא רק את המצב המסחרי בלבד, כי אם גם את המצב הפוליטי. ההכרח למכור את התוצרת החקלאית שלה לרוסיה ולהביא את הציוד לבתי החרושת ומסילות הברזל מגרמניה גרם לכך, שסמוך לראשית המלחמה נפתחה אירן לפני כוחות אימפריאליסטיים, אשר תאבונם ותביעותיהם הם עצומים לאין ערוך משל אותו דחליל בצורת האימפריאליזם הבריטי. משהתחילה המלחמה חדלה גרמניה לשמש כגורם מסחרי במשחק-הכוחות באירן, ולעומת זה הגבירו הסובייטים את לחצם, ודרישותיהם באות דחופות בזו אחר זו.

המלחמה פגעה מאוד בחיים המשקיים של אירן, והיסודות שעליהם בנתה הממשלה את הפוליטיקה הכלכלית שלה, - נתמוטטו. עסקי-המונופולין חדלו לפעול. בגרמניה שקעו הזמנות עצומות לקטרים ולציודם של בתי-חרושת רבים ההולכים ונבנים. סמוך לתחילת המלחמה לא היה קיים הסכם של חליפי-סחורות עם רוסיה, לפי שרוסיה פתחה אז בפרשת-להץ חדשה על אירן. הממשלה נאלצה להרחיב את המסחר החפשי, ובשנת 1940 חוסל חלק ממפעלי-המונופולין הממשלתיים. כל זה השפיע במידה רבה על הכנסות הארץ. מכה חדשה להכנסות אלו היתה התמעטות חלקה של הממשלה ברוחים של זכיון הנפט, שהיו מספקים כ-20% מהכנסותיה של אירן. הדין-וחשבון לשנת 1939 הראה, כי הכנסת הזכיון היתה 7.7 מיליון ליש"ש תחת 10.5 בשנה שקדמה לה. הסיבות לכך: הוצאות לשכלול הייצור, הגדלת המשכורת וכו'. הרוח הנקי נקבע בסך 2.4 מיליון. הרי שדמי ה"רוזילטיס" (חלקה של הממשלה ברוחים) בשנת 1939 הם 400 אלף ליש"ש, ויש לשער כי בשנת 1940 יהיה הסכום עוד פחות מכך, - וזה לעומת חמשת המיליונים שנתקבלו בעד שנות 1936 ו-1937. לפי שכסף זה היה מוקדש לבניית-מסילות-ברזל, יש לשער כי בנין-המסילות יפסק למשך ימי-המלחמה. כל זה מביא את אירן במצב פנימי וחיצוני קשה לכל תקופת המלחמה.

ה צ ב א

האם תוכל אירן להתגונן?

בחמש השנים האחרונות הוציאה אירן לכלכלת הצבא ולזיונו 20 מיליון פונט, כלומר 25% מתקציבה השנתי, - מלבד הקצבות מיוחדות. צבא אירן כולל, בערך, 100.000 חייל ו-4 אלפים קצינים. יש בו 9 דיוויזיות, המצורפות כל אחת מחיל-רגלים, חיל-פרשים, מהנדסים, חיל-תותחים וחיל-טנקים (לפחות להלכה); 5 בריגדות עצמאיות של חיל-רגלים ופרשים; ארטילריה עצמאית כבדה (105 מ"מ) וסוללה אנטי-מטוסית. חיל-הז'נדרמריה מכיל 15 בטליונים עצמאיים. הפיקוד העליון על כל הכוחות המזוינים - בידי השת. זמן השירות הפעיל שתי שנים, אחרי כן 4 שנים של רזרבה אקטיבית, 13 שנים של רזרבה, ושש שנים לשירות הצבא הטריטוריאלי. זיונו של הצבא אינו מניח את הדעת כלל. מתוך התקציב הגדול, בערך, הנקבע בשביל הצבא, הוצאו רק סכומים לא גדולים לזיון. רק בשנת 1937 הוחל להכניס נשק חדיש לארץ. אם אפילו ננית, שבשנים האחרונות הוגבר מאוד יבוא הנשק (אין ידיעות מספריות בנוגע לשנים האחרונות), הרי גם אז יש לשער כי זיון הצבא הוא חלש ביותר. לאירן היו ב-1939 80 אוירונים בקירוב. רובם מן הסוג הקל של אוירוני-קרוב, וכמעט כולם מטיפוסים שנושנו. אך במשך ימי-המלחמה הוסיפו לבוא מטוסי "הוקרס" - מטוסי-קרוב בני מקום אחד מסוג "הריקן". בצי-האוויר עסוקים אלף איש, בערך.

צי הים, הערוך כולו במפרץ הפרסי, רצוף מ-8 אניות-תותחים, אשר בית-קיבולם הכללי הוא כ-4 אלפים טונות. מהם 2 בנות 950 טונות; 1 בת 700; 4 בנות 350; 1 בת 150. שתי "אניות המירוץ" שהיו לאירן יצאו מכלל משימוש. מאניות התותחים הוזמנו שתיים באיטליה בשנת 1931; 6 הוזמנו גם הן שם בשנת 1933 ונבנו במספנות אשר במונפליאונה. באותה שנת 1933 נשלחו 400 פרסים צעירים לאיטליה. המלחים שטו באניות איטלקיות, והקצינים גמרו את חוק לימודיהם בבית-הספר הימי אשר בליוורנו. מספר כל עובדי הצי כיום הם 1000 איש ו-25 קצינים. מצב הענינים מראה, כי הצבא והצי האירני אין בכוחם להגן לבדם על

מדינתם, במקרה התנפלות עליהם; רק בעזרת כוח מן החוץ יוכל הצבא להתגונן בהצלחה. בהשתמשו ביחוד בהמון המחסומים הטבעיים אשר בארץ ובגייסו לעזרת הצבא הסדיר את שבטי ההרים, אשר אם כי הם חיים חיי-שוב, עוד שמרו על רוח המלחמה שלהם. אולם כדי שאירן תחליט להתגונן, עליה לעמוד תחילה על אותו התפקיד העגום אשר יפול בחלקה במקרה של נצחון גרמני.

דיפלומטיה חדשה

אכן יש לעזור לאירן בבירור מצב-הענינים שנוצר, והדבר תלוי במידה רבה בבריטניה.

כבר קרוב לארבע מאות שנה, מימי המלכה אליזבת, באה בריטניה במגע ומשא דיפלומטי עם אירן. אם נסקור את קורות הפרשה הזאת נתפלא לראות, עד מה תמים היה לעתים „אלביון נוכל“ זה בדיפלומטיה שלו, הגלויה והחשאית. אם נתבונן, למשל, אל דיפלומט וציר של בריטניה באירן בראשית המאה הקודמת, אל ג'מס מוריה, אשר עשה שם בימי סכנת ההשתערויות של נפוליאון על הודו, ראה נראה, כי ראש ענין-חייו היה אטנוגרפיה, ועזבונו אחרי מותו היה רומן שהתחרה עם יצירותיו של טקרי. אם לאחר מאה שנה נפתח את ספר התעודות החשאיות האנגליות, שנתפרסמו על ידי הגרמנים בשנת 1917 בשם „בריטניה במערומיה“, כדי להראות לעולם כולו את שפלות התככים הבריטיים, ונקרא את מכתביהם החוזרים של צירי בריטניה בטהרן בימי המלחמה, את הדינים-וחשבונות של הקונסולים באיספֶהן ושירז ואת חליפת המכתבים עם המשרד לעניני הודו, ודאי שנשתומם לתמימותם ולאטיותם של האנשים האלה. הרי זו ספרות-ילדים לעומת מה שאנו יודעים על פעולת הסוכנים הסובייטים והגרמנים, ולו גם על פי ספריהם של אַגֶּבְקוב, בֶּסְדוֹבְסְקִי, קְרִיבִיצְקִי וראושנינג. הדמוקרטיה הקימה אסכולה גדולה במקצוע הדיפלומטיה. היא שמה בפי ז'ול קמבון את הסיסמה, ש-ההשפעה המוסרית היא סגולתו היסודית של הדיפלומט*. היא כתבה ספר, בידי הרולד ניקולסון, בשם „דיפלומטיה“ ובו הכריזה שהפתגם „Allis licet: tibi non licet“ („אשר יאה לאחרים, לא יאה לך“) יש לו ערך נצחי. אולם דיפלומטיה זו אינה מספיקה, כנראה, כעת. וכשבא עתונאי אנגלי מפורסם והכריז, כי „הדיפלומטיה שלנו כיום היא חסרת-אונים בין הגנגסטרים של הטוטליטריות“, הביע בזה את דעת הרוב העצום של האומה. התעמולה היא חלק בלתי נפרד מן הפוליטיקה, אומר וויקהם סטיד בספרו „החיל החמשי“, בהדגישו כי התעמולה הבריטית היא חסרת-ישע משום שהיא באה בצורה נפרדת מן הפוליטיקה. „אין כל טעם להפיץ חוברות בכל חלקי-תבל כדי להסביר את נדיבות-רוחה של אנגליה. יש לגלות את נקודות-התורפה של האויב הנתונות ביותר לפגיעה ולגשת אז לעבודה, מבלי לדבר הרבה עליה.“

עצות אלו הן נחוצות בראש וראשונה בשביל הדיפלומטיה והתעמולה במזרח בכלל, ובאירן ביחוד.

* כך קורא סטיד לנשק התעמולה (ארבע החיילות הראשונים הם חילות היבשה, הים, האויר והכלכלה).